

Др Снежана Димитрова, професор
Југозападни универзитет „Неофит Рилски“, Благоевград

Мирославу и за Мирослава

У септембру 2013. године на ходницима Филозофског факултета случајно и ненадано сам налетела на Мирослава (била сам на конференцији у оквиру европске историјско-етнолошке сарадње, чија тематика очито није била претерано интересанта јавности и стога је била представљена само преко постера). Још увек се сећам изненађења, осмеха и речи „нисам очекивао да те видим овде“. Брзо смо разменили неколико уобичајених фраза, са жељом да се видимо и поразговарамо на бугарском о „бугарским и српским пословима“. То одавно нисмо учинили, а мојом кривицом нисмо то учинили ни те јесени.

Када сам у јануару 2014. године сазнала грозну вест преко једног веома тужног и мучног Милановог писма, где нам је написао да нас је Мирослав напустио изненада, неочекивано и страшно, нешто ме је стиснуло јако у грлу, очи су ми се испуниле сузама и дуго сам плакала. Онда сам схватила да сам изгубила некога ко ми је био драг и важан као историчар и човек. И од тада не пропуштам да га споменем: када се предаје о историји Србије, третирају методолошка питања заната историчара између емпирије и теорије, говори о модернизацији и језичкој реформи, избеглицама, руској емиграцији, када је реч о историји свакодневног живота на Балкану, када се дискутује о супростављеним традицијама између западноевропске и балканске историографије или када треба да се гласно размишља пред студентском публиком о будућности Западног Балкана. Сва Мирослављева научна искушења и истраживачки изазови.

И сигурно некако настављам да подржавам његове тезе и да се расправљам са њим, да се изненађујем његовом радозналошћу, његовом страшћу за истраживањем архива, обликовањем историографских контекста и да не престајем...

Дугујем му, он је желео ове разговоре, неисцрпне и страсне, које смо имали пре 1999. године, пропраћене с безбројним цигаретама, а и после у веома ретким сусретима након 2006, такође обавијеним у магли дима која није замаглила његове јасне ставове. Слао ми је студенте, а по њима и нове бројеве Годишњака и вољу за сарадњом. Нисам успела да одговорим тада. Јелена Рафаиловић сигурно памти, да нисам баш била ентузијастична поводом њене теме за дисертацију и заузела сам јасну дистанцу са безличним ставом „за мене је то тема за Институт, а и нисам заинтересована за економску историју“. И њих двоје су ме оспорили успешном Јеленином одбраном дисертације и доприносу на пољу научног рада.

Надам се, да ћу након почетног јаза, сада са њом и са Иваном Обрадовићем уприличити учешће у пројекту о наслеђу Првог светског рата и да ћу тиме пазити да остане живо наслеђе самог Мирослава: да се свеобухватно проучавају култура, економија, политика, да се изгради нова средина за дубока теоријска и емпиријска истраживања, како не бисмо живели у прошлости као у некој страниој земљи и да се не би отуђивали узајамно и бесмислено зарад лоших политичких улога и негативне економије. Задржаћу га и у нашим односима, такве какве је Мирослав представљао – људске, засноване на дијалогу аргумента и поштовању различитости, зближавајући, а не раздвајајући, зар не Јелена и Иване.

Мирослава сам упознала у тешко време за Југославију 1992. године у току моје специјализације у Београду. Андреј Митровић и Љубинка Трговчевић, консултанти моје дисертације, су ме увели у једну предивну генерацију историчара, у којој сам остала на неки начин и до данас. Сви Андрејеви ученици, сви, били су повезани са једним искушењем – Историјом, сви ангажовани у разговорима, дискусијума и дебатама са Клио и њеним хировима, а међу њима је био и Мирослав. Млад, надарен и обећавајући Андрејев асистент, јединствен, али и уписан у плејаду талентованих младих ученика, који данас обликују српску историјску науку. Тако нас је Андреј повезао.

Једва да смо тада са Мирославом могли да претпоставимо на колико важан начин ће се наши путеви укрестити, да споменем мостове институционалне сарадње: почевши од семинара у Банском, страница часописа Балканистичен Форум и Годишњак за друштвену историју, конференција код нас, у Београду, у иностранству. Заправо, он је сигурно то много желео, знао је и веровао је, да је могуће, да не измени свој циљ до краја живота: да развија српско-бугарске акадамске односе и да одржава неформалне пријатељске односе са бугарским колегама. Очигледно је то била и Андрејева намера, а његова далековидост у грађењу универзалних вредности и у парадигматичном повезивању историјских друштава, то нас је онда, као, надам се, и данас повезивало са пријатељима и колегама из различитих историјских институција српске науке. Мирославу се дугује много за стабилизацију пројекта „Балканистичен Форум“, у правцу који је одредио њен оснивач професор Конев – изградња и одржавање научне размене са Београдом. Још је жива радост због контаката са њим, и са његовим студентима у оквиру годишњих „Зимских балканских сусрета“, који се протежу преко општих пројеката са Грацом, а потом и са Софијским универзитетом.

Нисмо пропуштали прилику да искажемо узајамно поштовање и да учиним напор да се вратим и окренем ка оном што нас је везивало: дубоко пријатељство, изграђено у складу са нашим сличностима истраживача, наставника, грађана, а за њега сам сигурна, то је било уверење, да можемо да преокренемо свет, ако пожелимо...

Мирослав нас је напустио изненада, неочекивано и страшно, али је оставио наслеђе, које је живо у његовим ученицима и студентима... Биће жив, сигурна сам у њиховим сећањима и ономе како се носимо са губитком другог – меланхолично креативно.